

‘De heer Van Nieuwenhuizen uit Den Haag heeft me daar leelijk uitgescholden: Br.!’

VAN NIEUWENHUIZEN: SCHERMER IN PARIJS

Wim Zonneveld

Een intrigerend geval in de reconstructie van Parijs 1900 is dat van de deelnemende Nederlandse schermers. Het officiële verslag van de sportevenementen bij de Wereldtentoonstelling noemt deelname van vier sabreurs, twee amateurs en twee profs, die geen van allen verder kwamen dan de voorronde en van wie nooit nadere details, en zeker geen namen, zijn teruggevonden.¹

Een Amerikaanse sporthistorische bron van 1998 gaf daarentegen wel een naam, die in het officiële verslag ontbreekt, zo schrijft Ton Bijkerk: ‘Dr. Bill Mallon, de auteur van het uitvoerige en meest complete statistische boek over deze Spelen: *The 1900 Olympic Games – Results for All Competitors in All Events, with Commentary* [van 1998], vond [...] één naam van een Nederlander, namelijk die van Van Nieuwenhuizen. [Hij] kwam uit in het degenschermen voor “masters”. Hij werd laatste in zijn poule 1A en kon vervolgens naar huis terugkeren. In de sporttijdschriften uit een iets latere periode werden voldoende aanknopingspunten gevonden om deze mysterieuze schermmer te kunnen traceren. Het bleek een Hagenaar te zijn: Eugenius Antonius van Nieuwenhuizen. Nergens in de Nederlandse sportbladen uit 1900 is iets over deze sportman te vinden, noch over zijn deelname in Parijs.’² E.A. van Nieuwenhuizen werd geboren op 3 september 1879 in Den Haag en was, meldt Bijkerk, ‘beroepsmilitair’. Hij overleed op 16 januari 1957, ook in Den Haag.

Het Parijse degentoernooi vond volgens deel I van het officiële verslagsrapport uit 1901 plaats als ‘Section III’ gedurende twee weken, van 1 tot en met 15 juni 1900, en – het klinkt aantrekkelijk – ‘Le concours d’épée était confié à la Société d’escrime à l’épée, et ce concours étant plus intéressant en plein air, une terrasse des Tuileries était désignée par le

Comité comme l’emplacement le plus favorable.’ E.A. van Nieuwenhuizen was op dat moment dus 20 jaar oud. Het Engelse ‘masters’ uit het bovenstaande citaat is een vertaling van ‘professeurs’, dat wil zeggen de schermleeraren, die als professionals werden beschouwd (en apart werden gehouden van de ‘amateurs’).

In deze bijdrage wordt nader ingegaan op dit geval. De conclusie zal zijn, op grond van uitgewerkte bronnen, dat inderdaad een Van Nieuwenhuizen deelnam aan het Parijse degentoernooi, maar niet Eugenius Antonius.

E.A. van Nieuwenhuizen

De bronnen ‘uit een iets latere periode’ waarin Eugenius Antonius van Nieuwenhuizen voor het eerst als schermmer verschijnt, beginnen tamelijk lang na 1900, zo’n jaar of zes.³ Dan bericht *Het Nieuws van den Dag* van 22 januari 1906 over ‘het Vijfde Wapenfeest van den Koninklijken Onderofficiers-Schermbond’, ook bekend als de K.O.O.S., gehouden op 19 januari in ‘de groote zaal van het Kon. Zool. Bot. Genootschap te ‘s-Gravenhage’, bijgewoond door Koningin Wilhelmina en Prins Hendrik. De festiviteiten eindigen met ‘een partij duel-degen tusschen sergt. C.O. de Vaal, v/h 1e reg. vest.-art., en sergt. E. A. van Nieuwenhuizen, v/h reg. gren. en jagers’. Een winnaar wordt niet benoemd, vermoedelijk betrof het een demonstratiepartij voor het hoge gezelschap.

Van 1906 tot 1913 komt Van Nieuwenhuizen uit in wedstrijden, individueel op degen, ‘sportsabel’, ‘fleuret’ en ‘colonne-geweer’, in ‘korpswedstrijden’ als lid van een team van de Brigade Grenadiers en Jagers uit Den Haag en in de functie van ‘directeur’ of ‘commandant’ van de Haagse Schermvereniging ‘Uitspanning door Inspanning’. Nederlandse toppers in deze periode zijn schermers als A.J. Labouchere, M.J. van Löben Sels, W.P. Hubert van Blijenburgh, G.

¹ *Exposition universelle internationale de 1900 à Paris, Concours internationaux de exercices physique et de sports*, publiés sous la direction de M.D. Mérillon (Paris: Imprimerie nationale, 1901), 165; online op: <http://library.la84.org/6oic/OfficialReports/1900/1900part1.pdf>.

² Bijkerk, *Nederlandse Deelnemers*, 48.

³ De inhoud van het onderstaande is, tenzij anders vermeld, gebaseerd op Bijkerk (2012) en op berichten uit de *Haagsche Courant* en het *Algemeen Handelsblad*, zoals te vinden op www.delpher.nl.

Het toernooi vond plaats op een terras van het paleis *les Tuileries*.

---

van Rossem en J. Doorman, die internationaal aan wedstrijden deelnemen, zoals de 'tussenspelen' van Athene 1906 en de Spelen van Londen 1908. Laatstgenoemde wint in 1907 het prestigieuze toernooi van Parijs op sabel, en wordt daardoor gezien als officieus wereldkampioen.⁴

Maar ook Van Nieuwenhuizen weet aardig wat prijzen binnen te slepen. In augustus 1906 wint hij 'den 1e prijs colonne-geweer op den internationalen wedstrijd te Antwerpen', en in juni 1908 in Den Haag het Nederlands militair kampioenschap 'Personeel sabel, Fransche methode'.⁵ Zijn militaire rang wordt daarbij voortdurend vermeld als sergeant, hoewel er aanwijzingen zijn dat hij later promotie maakte, eerst tot sergeant eerste klasse, daarna nog tot sergeant-majoor. Dat laatste blijkt bijvoorbeeld uit een berichtje in 1915 onder de kop 'Militaire sportdemonstratie', waarin 'serg.-maj. Van Nieuwenhuizen' uitkomt in 'de partijen schermen sabel en geweer en partijen sabel tegen geweer'.⁶

Daarna verloopt Van Nieuwenhuizens carrière op een ander niveau. Hij verschijnt frequent als jurylid en 'wedstrijdleader' bij evenementen van de Haagse plaatselijke schermbond en de landelijke K.O.O.S., waarin hij ook meerdere bestuursfuncties bekleedt. Een enkele keer wordt hij ook genoemd als 'scherm-onderwijzer', in de *Haagsche Courant* van 5 februari 1923 nog het meest specifiek: 'Men meldt ons, dat de schermvereniging "Wilhelminagarde" met ingang van 5 Februari, iederen Maandag-avond, van 8 tot 10 uur oefent in het Gemeente-gymnastieklokaal van Dijkstraat 55a, onder leiding van haar schermonderwijzer, de heer E. A. v. Nieuwenhuizen.' De *Haagsche Courant* van 9 december 1924 bericht over wedstrijden in de nieuwe Haagse 'Schermzaal De Bruijn' aan de Loosduinscheweg, een maand eerder

---

4 Of Europees kampioen, afhankelijk van de bron. De Fédération Internationale d'Esime organiseert pas vanaf 1921, Parijs, officiële wereldkampioenschappen; zie Wikipedia, 'World Fencing Championships'.

5 In de eerste decennia van het Nederlandsche schermen heerst er een controverse tussen aanhangers van de eigen 'Hollandsche' methode en die van de uit België en Frankrijk afkomstige 'Fransche'. Het bezorgde Nederlandse schermers internationaal langdurig een achterstand, die juist in deze periode enigszins wordt goed gemaakt. Zie Ch.F. Kok, 'Schermen', in Jan Feith (red.), *Het Boek der Sporten*. Amsterdam: Van Holkema & Warendorf, 1900, 160-168.

6 *Haagsche Courant* (29 juli 1915): 6.

Uitsnede uit een groepsfoto van militaire schermers, gepubliceerd in: Mokken, Wiebe. '3. De Nederlandse Olympische schermers E.A. van Nieuwenhuizen', online op: <https://www.knas.nl/node/2248>. Links staat A. Verheijen, instructeur op de K.M.A. in Breda, rechts staat E.A. van Nieuwenhuizen.

feestelijk geopend. De leiding van de wedstrijden 'berust bij de heeren P.C. Paape en A. E. van Nieuwenhuizen, resp. voorzitter en secretaris van de Technische Commissie van den Haagschen Schermbond.' Hierna droogt de berichtgeving op.

Een Nederlandse bron

De *Haagsche Courant*, en het dochterblad de *Delftsche Courant*, bevatten op 26 mei 1900 het volgende bericht: 'Militaire berichten. De sergeant-majoor Van Nieuwenhuizen, onderwijzer in het schermen en de gymnastiek aan de Normaal Schietschool te 's-Gravenhage, zal aan de schermwedstrijden tijdens de tentoonstelling te Parijs deelnemen, waartoe hem buitenlandsch verlof zal worden verleend.'

Dus toch: een Nederlands bericht over voorgenomen deelname van deze scherman aan de wedstrijden in Parijs. Een piepklein stukje sporterfgoed – waarmee echter een aantal dingen aan de hand zijn.

Het gat in de berichtgeving over scherman E.A. van Nieuwenhuizen tussen 1900 en later behoeft op zich al nadere verklaring, maar nu komt daar nog meer bij. Een sergeant is (nog) geen sergeant-majoor, en toch wordt Van Nieuwenhuizen hier als zodanig aangeduid.⁷ Dat hij als 20-jarige die rang al had en bovendien 'onderwijzer' was aan de Normaal Schietschool in Den Haag, is onwaarschijnlijk. Dit instituut werd in 1855 opgericht en viel onder de gezamenlijke verantwoordelijkheid van de Ministers van Oorlog en van Koloniën. Op die school werden Nederlandse militairen, tijdelijk gedetacheerd vanuit heel Nederland en Nederlands-Indië, fysiek getraind, door middel van cursussen in gymnastiek, schermen,

---

7 Militaire rangen op Wikipedia, 'Lijst van militaire rangen van de Nederlandse Krijgsmacht.'

MILITAIRE BERICHTEN.

De serg.maj. Van Nieuwenhuizen, onderwijzer in het schermen en de gymnastiek aan de Normaal Schietschool te 's-Gravenhage zal aan de schermwedstrijden tijdens de tentoonstelling te Parijs deelnemen, waartoe hem buitenlandsch verlof zal worden verleend.

Bericht in *Haagsche Courant* en *Delftsche Courant* (26 mei 1900): 5 en 3.

schieten en bewapening.⁸ Het ligt niet voor de hand dat de genoemde functies op deze prestigieuze instelling werden toegekend aan een jonge militair, die wettelijk nog niet gold als meerderjarig, een leeftijdsgrens die in 1900 lag op 23 jaar.⁹ Als de Parijse schermer niet deze E.A. van Nieuwenhuizen is, wie is hij dan wel? Zijn we terug bij af of is er een andere kandidaat, die beter past?

Ja, die is er.

G.C.E. van Nieuwenhuizen

Al in 1886 bevat de *Haagsche Courant* van 23 januari het volgende bericht: 'Aan den te Haarlem te houden wedstrijd in schermen en gymnastiek zullen van de onderofficiers-vereening van het regiment grenadiers en jagers deelnemen: Voor gymnastiek de sergeants Menger en Piepers, en voor het schermen de sergeants Korn, Petri, de Chavannes Vrugt, Van Nieuwenhuizen, Classen en Van Rantwijk.' Het is de eerste keer dat de naam Van Nieuwenhuizen verschijnt in de context van militaire schermwedstrijden, maar als drie dagen later de resultaten van deze ontmoeting worden gepubliceerd, is de naam daar niet bij. Dat duurt tot 1893, in dezelfde *Courant* van 10 januari: 'In den scherm wedstrijd, uitgeschreven door de Haagsche vereening "Excelsior" en op 7 en 8 dezer gehouden, zijn o.a. de volgende prijzen behaald: Carré geweer, 1e pr., "Uitspanning door inspanning" (onderofficiëren van het reg. gren. en jagers); 2e pr., schermvereening "Oranje Nassau"; 3e pr., vereening "Oranje", allen alhier; – meester degen, 1e pr., G.C.E. Nieuwenhuizen van "Uitspanning door inspanning"; [...] geweer, 1e pr., M.F. Graafland; 2e pr., G. Graafland; 3e pr., G. C. E. Nieuwenhuizen.' We kennen nu ook de voorletters en een militair verenigingslidmaatschap; het ontbreken van het tussenvoegsel in de achternaam wordt nog goedge maakt.

Vanaf 1895 wordt deze militaire sporter geassocieerd met de Normaal Schietschool in Den Haag. Bij

⁸ P.H. Kamphuis, 'De Normaal Schiet-School te Den Haag, 1855-1933', in: *Armamentaria* 15, 1980; online op: collectie.legermuseum.nl.

⁹ De destijds verre van oncontroversiële verlaging van meerderjarigheid van 23 naar 21 jaar werd vastgelegd in de Kinderwet van 1901, die in werking trad bij Koninklijk Besluit, 1 december 1905; zie *Nieuws van den Dag* (17 november en 2 december 1905).

grote wedstrijden van de Nederlandsche Schermbond in Den Haag wordt het onderdeel degen gewonnen door 'G.C.E. van Nieuwenhuizen, sergeant-instructeur bij de Normaal-schietschool' (*Haagsche Courant*, 24 december 1895). De 'sergeant van de grenadiers Nieuwenhuizen, gedetacheerd aan de Normaal Schietschool' is in 1895-1896 een top-militaire wielrenner, met winst in de wedstrijd Maliebaan-Wassenaar over 22 km. (idem, 31 augustus 1896) en in een wedstrijd over 1 mijl op het Sportterrein in Den Haag (idem, 13 oktober 1896).

We concluderen dat G.C.E. van Nieuwenhuizen in de loop van 1895 als instructeur op de school is aangesteld. Het is precies de functie die genoemd is in de olympische aankondiging van 1900 en correspondeert met de genoemde deelname onder de 'masters' in de Engelstalige bron. Vervolgens, bij 'een internationaal Wapenfeest en Schermwedstrijd, op Zondag 8 en Maandag 9 Augustus 1897, in het Feestgebouw op het terrein der tentoonstelling te Dordrecht', georganiseerd door de Nederlandsche Schermbond, wint 'G. van Nieuwenhuizen, van de Normaal Schietschool te 's-Gravenhage' met het team van de school zowel de Korpswedstrijd op degen als die op geweer (*Haagsche Courant* van 11 augustus).

Als deze schermer niet E.A. is, wie is hij dan wel?

In december 1898 woedt er bijna twee weken lang een discussie in de *Provinciale Noordbrabantsche en 's-Hertogenbossche Courant*, met als onderwerp het nut van schermonderwijs binnen dat van de lichamelijke opvoeding. De heren Scholten en Vorstenbosch, beiden vermoedelijk leraren lichamelijke opvoeding, verschillen hierover ernstig van mening. Vorstenbosch verleidt een 'deskundige' zijn mening bij te dragen. Dat is G. van Nieuwenhuizen: iemand met gezag, want 'belast met het schermonderwijs aan de Rijks Normaal-schietschool te 's-Gravenhage'. Als ook anderen zich ermee bemoeien, ontspoord de discussie. 'De heer Van Nieuwenhuizen uit Den Haag heeft me daar leelijk uitgescholden: Br!', is het begin van een van de bijdragen. Vermakelijk, maar interessanter is dat Van Nieuwenhuizen zelf vindt dat hij 'na pl.m. 20-jarigen arbeid, voornamelijk in het schermen, wel kan medepraten' en dat hij de wederpartij kan verzekeren in 'Londen en Parijs [...] een kijkje te hebben genomen, en niet alleen gekeken, maar ook geschermd'. Het eerste verklaart het vroegste bericht

Schermen op de Normaal Schietschool in Den Haag. Foto gepubliceerd in *De Revue der Sporten* 1, nr. 21 (5 maart 1908), 713.

over hem uit 1886, het tweede laat zien dat hij inmiddels is uitgegroeid tot een internationaal schermer en Parijs uit eigen ervaring kent.

Hierna volgt het krantenbericht met de aankondiging van Van Nieuwenhuizens deelname aan de wedstrijden van de Wereldtentoonstelling in Parijs, 1900. Alles wijst erop dat 'G.C.E.' de daarin genoemde sergeant-majoor en schermonderwijzer is.

In januari 1903 houdt de Onderofficiers Schermbond een 'Wapenfeest' in Amersfoort; daarbij wordt als afsluiting 'een schoonheidspartij degen uitgevoerd door sergeant-majoor G. van Nieuwenhuizen, van het regiment grenadiers en jagers, een ook in het buitenland beroemd schermer en een zeer geducht tegenstander bij wedstrijden, en sergeant-majoor De Jong, van het 5e regiment infanterie.' Een jaar later neemt hij afscheid als bestuurslid van de bond, 'door pensionnering'; in februari 1905 is het dan ook burgersporter 'den Heer G. van Nieuwenhuizen (reunist)' die een ereprijs wint in de afdeling schieten 'bij gelegenheid van het 50-jarig bestaan der Normaal Schietschool' in Den Haag. In het najaar van 1907 publiceert het nieuwe sportblad *De Revue der Sporten* een serie artikelen onder de titel 'Schermen en onze Scherminstructeurs' met daarin een rij namen van oude en nieuwe onderwijzers; hierin 'Nieuwenhuizen Sr.', wat aangeeft dat hij dan niet verward moet worden met een jongere naamgenoot.¹⁰

G.C.E. en E.A. van Nieuwenhuizen

Het Haags Gemeentearchief, en daarvan de website

denhaag.digitalestamboom.nl, bevat gegevens die helpen bij het identificeren van 'G.C.E.' van Nieuwenhuizen en zijn relatie tot 'E.A.'

Op 22 juni 1864 trouwen in Den Haag Geurt van Nieuwenhuizen, 33 jr, sergeant, en Helena Marianne Daan, 26 jr, naaister. Zij erkennen op dat moment drie jonge kinderen: een meisje en twee jongens, onder wie Gerardus Christiaan Eugenius van Nieuwenhuizen. Hij is geboren op 13 april 1863, trouwt op 29 juni 1887, 24 jaar, sergeant regiment grenadiers en jagers, met Elizabeth Knight, 22 jaar, naaister, en overlijdt op 31 juli 1926 in Den Haag.

Binnen het huwelijk van Geurt en Helena worden nog (minstens) twee zoons geboren, onder wie Eugenius Antonius van Nieuwenhuizen, op 3 september 1879. Op 26 juni 1901 is hij als sergeant getuige bij het huwelijk van een nichtje, waarbij hij claimt 24 jaar te zijn.¹¹ Hij trouwt op 29 april 1908, 28 jaar, dan sergeant der grenadiers, met Adriana Gardina Rühl, en overlijdt op 16 januari 1957 in Den Haag.

G.C.E. en E.A. zijn broers (of half-broers) en allebei militaire schermers. Gerardus Christiaan Eugenius van Nieuwenhuizen is 37 jaar, sergeant-majoor en instructeur op de Normaal Schietschool in Den Haag, als hij in juni 1900 deelneemt aan het onderdeel schermen van de Wereldtentoonstelling in Parijs.

¹⁰ Die op dat moment dus geen onderwijzer is, althans geen prominente.

¹¹ Hij lijkt soepel om te gaan met de waarheid over zijn leeftijd: getuigen bij huwelijken moesten meerderjarig zijn.